

Eğitim Sistemine Katılımın Dayanıklılık Geliştirmedeki Rolü: Suriyeli Göçmen Çocuklar Üzerine Bir Araştırma¹

The Role of Participation in the Education System on Developing Resilience: A Study on Syrian Immigrant Children

Merve ÇALHAN² - Suat KOLUKIRIK³

Abstract

Examining the role of the participation of immigrant children in the education system on developing resilience and social adaptation, this study is based on the results of the field study conducted with Syrian immigrant children in the case of Darıca district. In this context, whether the inclusion of immigrant children within the education system has an impact on resilience development and the factors affecting the formation of personal resilience have been examined and discussed from a sociological perspective. Using quantitative and qualitative analyzes together, the 'mixed method' was preferred in this research; techniques such as Likert scale, focus group discussion and interview along with grounded theory analysis are included. The target group of the study consists of students between 13-18 age group and a total of 100 students were interviewed. The data collection process was completed between the dates of 13-24 May 2019, and interviews were made with school administrators, teachers and families, apart from the students forming the sample group. The data obtained were classified and evaluated as low level resilience, medium level resilience and high level resilience. In the context of the results of our research, it was discovered that the presence of immigrant children in the education system contributes to the development of resilience and facilitates social adaptation.

Key Words: *Education, Resilience, Social Adaptation, Immigrant Children, Syrians*

Öz

Göçmen çocukların eğitim sistemine katılımının dayanıklılık geliştirme ve sosyal uyumu sağlamadaki rolünü irdeleyen bu çalışma, Darıca ilçesi örnekleminde Suriyeli göçmen çocuklarla gerçekleştirilen saha araştırmasının sonuçlarına dayanmaktadır. Bu çerçevede göçmen çocukların, eğitim sistemi içerisinde bulunmalarının dayanıklılık geliştirmeleri üzerinde bir etkisinin olup olmadığı ve kişisel dayanıklılığın oluşmasına etki eden faktörlerin neler olduğu irdelenmiş ve sosyolojik bir perspektifle tartışılmıştır. Araştırmada nicel ve nitel analizlerin birlikte kullanıldığı 'karma yöntem' tercih edilmiş; likert ölçeği, odak grup görüşmesi ve mülakat teknikleri ile birlikte gömülü teori analize yer verilmiştir. Araştırmanın hedef kitlesini 13-18 yaş grubundaki öğrenciler oluşturmuş ve toplam 100 öğrenci ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Veri toplama işlemi 13-24 Mayıs 2019 tarihleri arasında tamamlanmış, örneklem grubunu oluşturan öğrenciler dışında, okul yöneticileri, öğretmenler ve ailelerle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler düşük düzeyli dayanıklılık, orta düzeyli dayanıklılık ve yüksek düzeyli dayanıklılık olarak sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir. Araştırmamızın sonuçları bağlamında göçmen çocukların eğitim sistemi içerisinde yer almalarının dayanıklılık geliştirmelerine katkı sağladığı ve sosyal uyumu kolaylaştırdığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Eğitim, Dayanıklılık, Sosyal Uyum, Göçmen Çocuklar, Suriyeliler.*

¹ Bu makale, 'Suriyeli Çocukların Eğitim Ekosistemi İçindeki Dayanıklılık İmkanları: Darıca Örneği' isimli çalışmadan birlikte üretilmiştir.

² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, email: merve.calhan@iletisim.gov.tr.

³ Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, email: suatkolukirik@akdeniz.edu.tr.

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0002-7230-2441 / 0000-0003-0399-666X²

Makale Geliş | Received : 16.03.2020

Makale Kabul | Accepted : 17.04.2020

Giriş

Dayanıklılık kavramının kökeni Latince bir kelime olan ve bir yapının elastik olma özelliğini ifade eden *resiliens*'ten gelmektedir⁴. Literatürde yoğun biçimde kullanılmasına rağmen kavramın içerdiği güçlükler ve anlam karmaşası hala tartışmalara neden olmakta ve güncelliğini korumaktadır. Bununla birlikte kavram en geniş anlamda, yaşanan önemli zorluklardan sonra yeniden toparlanabilen veya ayakta kalmayı başarabilen dinamik sistemlerin kapasitesi olarak kullanılmaktadır⁵. Kavramın tanımlanması bugüne kadar birbirinden farklı disiplinlerde yapılsa da, tüm kavramsallaştırmaların ortak özelliği bireylerin, toplulukların, toplumların ve sistemlerin karşılaşılan zorluklar karşısında ayakta kalabilme gücüne göndermede bulunmaktadır. Ayrıca günümüzdeki dayanıklılık çalışmaları, bireylerin yaşamlarında stres oluşturan olayları absorbe edebilme kabiliyetleri ve kapasitelerine odaklanmış durumdadır⁶. Bunun dışında dayanıklılık, bireylerin yaşam döngüleri içerisinde ve yaşadıkları çeşitli zorluklar karşısında göreceli olarak başarılı çıktılar sergilemelerini sağlayan acil durum düğmesi olarak değerlendirilmektedir⁷.

Dayanıklılık çalışmalarının en önemli teorisyenleri olan Micheal Rutter, Norman Garmezzy, Suniya Luthar, Emmy Werner, Ann Masten ve Michael Ungar, dayanıklılığı farklı biçimlerde ele almışlar ve tanımlamışlardır. Nitekim Rutter'a göre dayanıklılık, hayatlarında ciddi olumsuzluklar ve zorluklar yaşayan bazı bireylerin diğerlerine göre daha olumlu çıktılar üretmesidir⁸. Rutter, koruyucu mekanizmayı dayanıklılığın dört temel süreciyle ilişkilendirerek 'risk etkisinin azaltılması', 'negatif davranış kalıplarının azaltılması', 'öz güven ve öz yeterliliğin inşası ve devamı' ve 'yeni fırsatların ortaya çıkması' olarak tasnif etmektedir (1987, 1985). Garmezzy, strese karşı dayanıklılıktan ziyade, adaptif davranışları sürdürerek yeniden toparlanma kapasitesi olarak kavramı kullanmakta (1991), Werner ise bireylerin iç kırılganlıklarıyla, gelişimsel dengesizlikler, olağandışı hassasiyetlerle ilgili stresler ve dışsal streslerle, hastalık, aile içinde kayıplar, ailenin dağılması gibi durumlarla baş edebilme kapasitesi olarak değerlendirmektedir⁹. Diğer bir kuramcı Luthar, yaşanan engeller karşısında pozitif adaptasyonu kapsayan dinamik süreçlere göndermede bulunmaktadır¹⁰. Masten'in dayanıklılık kavramı, istikrarı, yaşam gücünü ve gelişmeyi tehdit eden önemli değişimlerden sonra sistemin kendini yenileyebilme kapasitesine göndermede bulunmaktadır¹¹. Ungar'a göre ise dayanıklılık, bireylerin etrafındaki yapılar, aldığı hizmetler, sağlıklı bilgi üretme yolu ve karşılaşılan zorlukların üstesinden başarıyla gelebilme becerisidir¹².

Genel anlamda dayanıklılık, çoklu risk faktörleriyle karşılaşan ancak başarılı uyum sağlayıp uyum süresinde öğrendiklerini ve edindiği tecrübeleri başarılı örneklerin ortaya çıkması için kullanabilen genç nüfusun bir özelliği olarak tanımlanmaktadır¹³. Çalışmamız bağlamında da Suriyeli göçmen çocuk ve gençlerin dahil oldukları eğitim sistemi içerisinde, yaşadıkları zorluklara rağmen, göç ettikleri ülkenin ve yaşadıkları çevrenin sosyal yapısına uyum sağlamaları ve eğitim sistemi içerisinde kazandıkları becerileri, pratik hayatta kullanma kapasitesine odaklanılmıştır. Bu çerçevede araştırmamızın amacı, eğitim sisteminin göçmen çocukların dayanıklılık geliştirmelerine herhangi bir katkısının olup olmadığının anlaşılması ve hangi faktörlerin daha belirleyici olduğunun irdelenmesidir. Bu

⁴ Greene 2001.

⁵ Haskett, Nears, Ward ve McPherson 2006; Kaplan 1999; Luthar, Cicchetti, ve Backer 2000; Masten 2007; Windle 2011.

⁶ Frankenberger, Mueller, Spangler ve Alexander 2013.

⁷ Daniel 2010, 238.

⁸ Rutter 2006.

⁹ Werner ve Smith 1982.

¹⁰ Luthar, Cicchetti ve Becker 2000.

¹¹ Masten 2001.

¹² Ungar 2005.

¹³ Hawkins ve Catalano 1992; Masten, Best ve Garmezzy 1990; Werner 1989; Werner 1995.

bakış açısından hareketle çalışmamızın kapsamı, aşağıdaki sorgu alanlarından oluşmuştur:

- 1- Darıca’da yaşayan Suriyeli göçmen çocukların, eğitim sistemi içerisinde yer almasının dayanıklılık geliştirmeleri üzerinde herhangi bir etkisi var mıdır?
- 2- Suriyeli çocuklar, eğitim sistemi içerisinde elde ettikleri becerilerini güncel hayatta kullanabilme becerisine sahip midir?
- 3- Suriyeli çocukların gözünden dayanıklılık nedir? Kişisel dayanıklılığın oluşmasına etki eden faktörler nelerdir?

Bu sorular çerçevesinde Suriyeli göçmen çocukların dayanıklı olma durumunun analizi, bireylerin iyi olma hallerini sağlayan kaynaklara erişim potansiyelleri ile karşılarına çıkan engel ve fırsatları değerlendirebilme becerisi bağlamında yapılmıştır. Nitekim bu yaklaşım Michael Ungar’ın bakış açısıyla örtüşmekte ve dayanıklılık önemli güçlüklerle karşılaşıldığında, bireylerin iyi olmasını sağlayan; psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynaklara erişim kapasitesini kullanabilme iradesi ve bahsi geçen kaynaklar için kendi sosyo-kültürel yapısına uygun müzakare edebilme becerisi olarak değerlendirilmektedir (2008, 225). Bunun dışında analiz sürecinde göçmen çocukları; kırılğan, bağımlı, bakıma muhtaç ve henüz kendi kararlarını alabilecek yetkinliğe ulaşmamış bireyler olarak değil, kendi hayatlarında söz sahibi, kendi kapasitesini geliştirme beceri ve kabiliyetine sahip olan, sesini duyurabilen ve aldıkları kararlarla kendi hayatlarına yön verebilen aktif bireyler olarak konumlandırılmıştır.

Davranışsal Problemler ve Dayanıklılık

Dayanıklılık çalışmalarının erken dönem kavramsallaştırması pozitif çıktılarla ilişkilendirilen bireysel odaklı faktörlerle tanımlanmıştır¹⁴. Dayanıklılıkla ilgili çalışmaların kökeni psikolojik araştırmalara dayanmakta ve travmatik ortamlarda büyüyen bazı çocuk ve gençlerin pozitif yöndeki uyumlarının arkasında yatan nedenlerin analiz edilmesinde başvurulan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde dayanıklılık kavramı ve bu kavramın geliştirilmesine dair çalışmalar bireysel kökenli risklerin tanımlanmasından, bireylerin güçlü yönlerinin tanımlanmasına doğru bir değişim göstermiştir. Dolayısıyla, dayanıklılık kavramına psikopatolojik boyutlu bakış açısı, yerini bireylerin karşılaştıkları güçlükler karşısında nasıl dayanıklılık kazandıklarına odaklanan bir bakış açısına bırakmış görünmektedir¹⁵.

Dayanıklılıkla ilgili çalışmalar özel politika gerektiren nüfus grupları içerisindeki bireylerin geri dönüşümü olmayan zorluklar ve güçlüklerle karşılaşmalarına rağmen uygun gelişimsel çıktılar elde edebildiklerine ilişkin gözlemlerden sonra yaygınlaşmaya başlamıştır¹⁶. Diğer bir ifadeyle dayanıklılık alanında incelenen nüfus gruplarını çoğunlukla gençler ve çocuklar oluşturmuş ve bu grupların içinde buldukları toplumsal yapı içindeki uyumsuz davranışlarının anlamlandırılmasına yardımcı olan değişkenlerin incelendiği araştırmaların önem kazanmasıyla kavramın kullanımı daha da yaygınlık kazanmıştır¹⁷. Ancak konuyla ilgili araştırmacılar, spesifik problemlere dayanan teşhislere potansiyel çözümler belirlemeye çalışırken, gençlerin sağlıklı ve üretici bir yaşam biçimine sahip olmalarını sağlayacak olan faktörlerinin kümülatif etkilerini fazla dikkate almamışlardır¹⁸. Çocuk ve gençlerin hedef kitle olarak belirlendiği dayanıklılık araştırmalarında, aile, okul ve akran grupları gibi sosyal destek sistemlerinin yeterince değerlendirilmediğine ilişkin eleştiriler ve kaygıların yer aldığı görülmektedir¹⁹.

¹⁴ Anthony 1987.

¹⁵ Lee, Cheung ve Kwong 2012.

¹⁶ Garnezy 1974; Murphy ve Moriarty 1976; Rutter 1979; Sameroff ve Seifer 1983; Werner ve Smith 1992.

¹⁷ Rutter 1990.

¹⁸ Scales ve Leffert 1999.

¹⁹ Wolkow ve Ferguson 2001.

Çocuk ve gençlerin şiddet ve uyuşturucu madde bağımlılığı gibi davranışsal problemlerinin, engellerine odaklanan araştırmalar sonucunda belirlenen politika ve programların uzun dönemli faydalarından bahsetmek pek mümkün olmamıştır²⁰. Bu nedenle dayanıklılık çerçevesi ve modelinin geliştirilmesiyle ilgili çalışmalar, çocukların ve gençlerin sosyal ve psikolojik iyi olma hallerinin araştırılmasıyla ilgili bir alana doğru evrilmiştir²¹. Nihayetinde eş zamanlı olarak eğitim, psikoloji, sosyoloji ve sosyal çalışma alanlarında görev yapan araştırmacılar, uygulayıcılar ve politika yapıcılar gençlerle ilgili potansiyel servislerin ve hizmetlerin belirlenmesinde genç dayanıklılık kavramını kullanmaya başlamışlardır²². Uygulamalı araştırmalar perspektifinden bakılacak olursa gençlerin dayanıklılık geliştirmelerinin anlamlandırılması ile ilgili kapsayıcı bir çerçeveye odaklanmak, politika yapıcıların çocuk ve genç gelişimi ile ilgili olan konularda dayanıklılık odaklı bir yaklaşımı merkeze almalarına yardımcı olmuştur²³.

Bireysel Dayanıklılık ve Dayanıklılık Ölçekleri

Dayanıklılığın ölçülmesi ve değerlendirilmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmaların büyük bir çoğunluğu bireysel dayanıklılıkları batı toplumlarında yer alan norm ve değerleri göz önünde bulundurarak analiz etmektedir. Ancak zamanla batı kültürünün dışında kırılgan gruplar içinde yer alan genç ve çocukların dayanıklılıklarının ölçülmesinde güvenilir bir doğrulama kaynağına ihtiyaç duyulmuştur. Panter-Brick ve ekibi tarafından Ürdün'deki Suriyeli göçmen gençler ve Ürdünlü gençlerin dayanıklılıklarının analiz edildiği araştırmada, ihtiyaç duyulan bu doğrulama kaynağının ilk örneği uygulanmıştır²⁴. Türkiye örneğinde ele aldığımız bu çalışmada ise gençlerin dayanıklılıklarının ölçülmesinde Ungar tarafından geliştirilen Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeğinden yararlanılmıştır. Araştırmamızda ölçeğin psikometrik doğrulaması ile ilgili ilerleme kaydedilmiş olup, ölçek Arapçadan ilk kez çevrildiğinden ölçeğin sosyo-kültürel dayanakları da test edilmiştir.

Ungar tarafından geliştirilen Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeği spesifik olarak göçmen çocukların dayanıklılıklarının ölçülmesinde kullanılmaktadır²⁵. Ölçeğin en önemli özelliği farklı sosyal grupların sosyo-kültürel özelliklerine ve içinde buldukları koşullara göre esnetilebilir olmasıdır. Söz gelimi, bahse konu olan araştırmada Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeğinin yanı sıra araştırmanın konusu olan gençlerin, ülkelerinin kültürel özelliklerine göre dayanıklılıklarının değerlendirilmesine de yer verilmiş olmasıdır. Kültürel değer ve normların dayanıklılığa etkisi ile ilgili göstergeler, araştırmanın konusu olan bireylerle yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla tespit edilebilmektedir. Bu manada çocukların kendi hayatlarını inşa edebilme potansiyellerinin göz ardı edilmemesi ve özellikle de göçmen çocuklarla yapılan araştırmalarda, araştırmanın gidişatına yön verebilecek olan kritik öneme haiz olan bilgilerin gözden kaçırılmaması önemli bir ayrıntı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Suriyeli göçmen çocukların eğitim süreci içerisindeki dayanıklılık geliştirme ve sosyal uyum düzeylerini ölçmeyi hedefleyen bu çalışma mikro bir evrende gerçekleştirilmiş olan saha çalışmasının verilerine dayanmaktadır. Araştırma alanının belirlenmesinde, Kocaeli ili Darıca ilçesindeki Suriyeli nüfus oranının yüksekliği²⁶ ve 2016 yılında sadece Suriyeli çocukların eğitimi için kurulan ve ancak 2018 yılında kapanan Geçici Eğitim Merkezi'nin Darıca'da yer alması etkili olmuştur. Darıca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden edinilen bilgilere göre, Geçici

²⁰ Benson, Leffert, Scales ve Blyth 1998; Windle 1992.

²¹ Cowen ve Work 1988.

²² Cameron ve Cadell 1999; Grizenko ve Fisher 1993.

²³ Blyth ve Leffert 1995.

²⁴ Panter-Brick, Hadfield, Dajani, Eggerman, Ager ve Ungar 2018.

²⁵ Abualkibash ve Rodriguez 2015; Ghannam ve Thabet 2014.

²⁶ Kolukirik 2016.

Eğitim Merkezi kapandıktan sonra bu merkez bünyesindeki 1687 öğrenci ilçe merkezindeki ilk ve orta dereceli okullara dağıtılmış ve yerleştirilmiştir. 1687 Suriyeli öğrenci arasında yaşları 13-18 arasında olan 125 öğrenci tespit edilerek örneklem grubu oluşturulmuştur. Örneklem grubu içerisindeki 25 öğrenci ile okula devamsızlık nedeniyle görüşme yapılamamış ve araştırma verilerinin toplandığı 13-24 Mayıs 2019 tarihinde eğitimine devam eden 100 öğrenciyle yüz yüze görüşmeler yapılmış ve araştırmanın veri kaynağını oluşturmuşlardır. 13-18 yaş grubundaki Suriyeli öğrencilerin araştırmanın hedef kitlesi olarak seçilmesinin gerekçesi, bu yaş grubunda yer alan öğrencilerin ortalama 5 yıldır Türkiye’de eğitim sisteminin içerisinde yer aldığı ön kabulüne dayanmaktadır. Ayrıca, bu yaş grubunda yer alan çocukların, eğitim sürecindeki becerilerini, kişisel hedeflerini ve dayanıklılıklarını ifade edebilecek bilişsel olgunluk düzeyine sahip oluşlarıdır.

Araştırmamızda göçmen çocukların eğitim sistemi içerisindeki dayanıklılıklarının ve bu dayanıklılığı oluşturan bireysel ve sosyal motivasyonlarının tespit edilebilmesi amacıyla nicel ve nitel analizlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem²⁷ tercih edilmiştir. Nicel açıdan örneklem grubunu oluşturan Suriyeli göçmen çocuklara Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeği temelinde 3’lü likert ölçeği olarak tasarlanan 2 soru formu hazırlanmış ve çocukların anlayabileceği yalın ve basit bir dil kullanılmıştır. Ölçek skorunun hesaplanması 3’lü likert ölçek için maksimum skor: 90, minimum skor: 30 olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse soru formunun toplam skorunu hesaplamak için 3’lü likert ölçekte sorulara verilen hayır cevabı için 1 puan, bazen cevabı için 2 puan ve evet cevabı için 3 puan verilmiştir. Toplamda 30 sorunun yer aldığı soru formunda yer alan her bir puan aralığı için dayanıklılık düzeyleri belirlenmiştir. Toplam skoru 30-45 puan arasında olan soru formları düşük düzeyli dayanıklılık, 46-60 arasında olan orta düzeyli dayanıklılık, 51-75 arası yüksek düzeyli dayanıklılık ve 76-90 arası istisnai dayanıklılık olarak sınıflandırılmıştır. Nitel açıdan ise öğrenci ve öğretmenlerle yapılan mülakatların yanı sıra, odak grup görüşme tekniği kullanılmış ve gömülü teori²⁸ stratejisiyle veri kategorizasyonları yapılmıştır. Bu çerçevede Darıca’daki ilk ve orta dereceli okullara kayıtlı olan Suriyeli çocukların; içinde buldukları eğitim ekosisteminin, toplumsal uyum ve bireysel dayanıklılıklarına etkisi likert ölçeği, odak grup görüşmeleri, mülakatlar ve gözlem teknikleri kullanılarak irdelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Bulgular

Demografik Özellikler

Örneklem grubunun demografik dağılımına göre, araştırmaya katılan öğrencilerin %88’i 15-17 yaş arası grupta yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %47,5’i kız öğrencilerden; %52,5’i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Görüşülen öğrencilerin hane halkı nüfusu Türkiye ortalamasından yüksektir ve %73,2’sinin hane halkı nüfusu ortalama 5-7 kişiden oluşmaktadır. Hane halkı gelirini net bir şekilde öğrenmek mümkün olmadığından çocuklara ailelerinin düzenli bir gelire sahip olup olmadığı sorulmuştur. Çocukların beyanlarına göre ailelerin %67,7’si düzenli gelire sahipken, %32,3’ü düzenli bir gelire sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin eğitim durumu özelliklerine göre; annelerinin %1’i okuma yazma bilmeyen, %24,2’si ilkökul, %38,4’ü ortaokul, %17,2’si lise, %2’si ön lisans ve %17,2’si üniversite; babaların ise %2’si okuma yazma bilmeyen, %14,1’i ilkökul, %32,3’ü ortaokul, %22,2’si lise, %1’i önlisans ve %27,3’ü de üniversite mezunlarından oluşmuştur. Bu manada babaların eğitim düzeyi annelerin eğitim düzeyinden yüksektir. Araştırmamızda ailelerin Türkiye’de geçirdikleri süre de sorulmuş olup her 10 öğrenciden 7’sinin ortalama 4 yıldır, genel ortalama ise 5 yıldır Türkiye’de ikamet ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Suriyeli göçmen çocukların Türkiye’deki okullaşmalarının tespit edilebilmesi açısından görüşülenlere Türkiye’de eğitim hayatlarında geçirdikleri toplam süre de sorulmuş ve her 10 çocuktan

²⁷ Leech ve Onwuegbuzie 2009, 266.

²⁸ Gilbert 2001.

8'inin ortalama 3 yıldır Türkiye'de eğitim sistemi içinde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyo-Psikolojik Dayanıklılık Düzeyi

Uygulanan Çocuk ve Genç Dayanıklılık Ölçeği sonuçlarına göre Suriyeli göçmen çocukların eğitim sisteminde yer almalarının dayanıklılık geliştirmelerine ve sosyal uyumlarına olumlu katkı sağladığı görülmüş ve dört düzeyli bir dayanıklılık sınıflandırılması elde edilmiştir. Hazırlanan soru formu içinde yer alan cevapların oranlanması neticesinde; çocukların %63,6'sı istisnai dayanıklı, %34,4'ü yüksek dayanıklı ve %2'si orta düzey dayanıklı olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmaya katılan her 10 çocuktan 6'sı istisnai bir dayanıklılığa sahiptir. Diğer bir ifadeyle, göçmen çocukların eğitim sistemi içerisinde yer alması, orta ve yüksek düzeyde dayanıklılıklarını artıran bir etken olarak bulgulanmıştır. Bunun dışında eğitim sistemi içerisinde çocukların dayanıklılık geliştirmelerinde akran grupları, öğretmenler ve okul kulüplerinin önemli bir yeri olduğu ve katkı sunan koruyucu faktörler olarak rol oynadığı görülmüştür. Nitekim göçmen çocuklarının okulda aldıkları eğitim ve kurdukları sosyal ilişkiler neticesinde dayanıklılık geliştirdikleri, eğitim sistemi içerisinde edindikleri bilgi ve becerilerini sosyal hayatlarında aktif olarak kullanabildikleri bilinmektedir. Dolayısıyla, eğitim sistemine dahil olmanın, Suriyeli çocukların karşılaştıkları sorunlarla baş etmelerine yardımcı olan bir katalizör görevi üstlendiği ve sosyo-psikolojik dayanıklılıklarını artıran bir etken olduğu açıktır.

Dayanıklılığın Sosyolojik Temelleri

Çocuklara uygulanan soru formu; akran gruplarıyla ilişkiler, eğitimle ilgili görüşler, çocukların öğretmenleriyle olan ilişkileri, akademik başarılarıyla ilgili görüşler, ebeveyn-okul-öğrenci ilişkileri, okuldaki temel ihtiyaçları ile ilgili görüşler, hane halkının ekonomik durumu ve çocukların öz güvenleri olarak sekiz başlık altında incelenmiştir. Çocukların dayanıklılık geliştirmelerinde okuldaki akran gruplarıyla kurdukları ilişkilerin önemi yadsınamaz niteliktedir. Nitekim örneklem grubunu oluşturan çocukların %81,6'sı okulda Suriyeli arkadaşlarıyla iyi geçindiklerini ifade ederken, %61,6'sı okuldaki Türk arkadaşlarıyla iyi geçindiğini ifade etmiştir. Bu verilere bakarak, Suriyeli çocukların eğitim aldıkları ve okulda buldukları süre dahilinde akran gruplarıyla olan ilişkilerinde belirli ölçüde sosyal uyumu sağlayabildiklerini görülmektedir. Bunun dışında göre, araştırmaya katılan Suriyeli çocukların %94,9'u iyi bir eğitim almanın geleceklerinin inşasında pozitif yönlü katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Çocukların %83,8'i ise okulda başarılı olmanın kendileri için önemli olduğunu vurgulamıştır.

Çocukların eğitimin önemiyle ilgili farkındalıkları yüksek olmakla beraber okulda öğretilen dersleri iyi anladığını ifade eden oranı %40,4 olarak tespit edilmiştir. Çocukların %35,4'ü okulda öğretilen dersleri bazen iyi anladıklarını söylerken, %24,2'si hiç anlamadıklarını ifade etmiştir. Çocuklarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde çocukların büyük bir çoğunluğu, Türkçe eğitim müfredatının çok zor olduğu ve Türkçelerinin müfredatı anlamaya yeterli olmadığını belirtmiş olmaları üzerinde düşünülmesi gereken bir noktadır. Zira ev sahibi toplumun dilini öğrenmek çocuklar için önemli bir koruyucu faktör işlevi görmektedir²⁹. Ayrıca yeni bir dilin öğrenilmesinin, göçmen çocuklar üzerinde artı bir sosyal maliyeti bulunmaktadır.

Konuyla ilgili literatür taramaları ve saha araştırmalarında göç edilen ülkenin dilini öğrenmek zorunda kalan göçmen çocukların sosyal uyuma ilişkin yükleri ve üstlendikleri sorumlulukların yetişkinlerden daha fazla olduğu görülmektedir³⁰. İkinci bir dilin kullanımını tam anlamıyla öğrenmek, bir göçmen çocuğun ortalama 6-7 yılını alabilmektedir. Bu öğrenme sürecinde yaş, okul sisteminde geçirilen zaman dilimi ve etnisite gibi

²⁹ Porterfield, Akinsulure-Smith, Benson, Betancourt ve Ellis 2010.

³⁰ Porterfield vd. 2010.

faktörler belirleyici bir öneme sahiptir³¹. Göçmen çocuklar ev sahibi ülkenin eğitim sistemine dahil olarak, ailelerinde göç edilen ülkenin dilini ilk öğrenenler arasında yer almakta ve bu yüzden de ailelerinin karşılaştıkları iletişimden kaynaklanan sorunlarla baş etmelerinde temel bir destek mekanizması veya tampon mekanizma olarak devreye girebilmektedir. Bu yüzden de göçmen çocukların ev sahibi ülkenin dilini öğrenmeleri çocukların üstlenebileceklerinden çok daha fazla bir yük taşımalarına neden olabilmekte bu da dil öğrenmenin sosyal maliyetini oluşturmaktadır. Çocukların ailelerinin ana akım toplumla iletişim kurmalarında bir kaldıraç rolü üstlenmesi, kendi yaş grupları içinde yer alan akran gruplarından farklı olarak daha çabuk olgunlaşmalarına da yol açmaktadır³².

Eğitim İmkanlarına Erişim ve Akademik Başarı

Örneklem grubunu oluşturan göçmen çocukların %64,4'ü Türkiye'de aldıkları eğitimi, karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmelerinde önemli bir dayanak olarak görmektedir. Benzer biçimde görüşülen çocukların %72,7'si eğitimin kendileri ve aileleri için faydalı olduğunu, %87,9'u büyüdüklerinde işlerine yarayabilecek becerileri okulda öğrenebildiğini ifade etmişlerdir. Bunun dışında araştırmaya katılan çocukların %82,8'i okuldaki öğretmenlerini sevdiklerini belirtmişlerdir. Çocukların %78,8'i öğretmenlerinin verilen ödevleri yapıp yapmadıklarını kontrol ettiğini, %72,7'si okulda herhangi bir sorunları olduğunda öğretmenlerinin kendilerine yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Bu manada göçmen çocukların eğitim süreci içerisinde dayanıklılık geliştirmelerine katkı sağlayan önemli unsur, çocukların öğretmenleriyle kurdukları ilişkilidir. Bunların dışında çocukların okulda dayanıklılık geliştirdiğinin en önemli göstergelerinden biri akademik başarılarının yüksek oluşudur. Çocukların %40,4'ü okulda öğretilen dersleri iyi anladığını ifade etmiş, %35,4'ü ise dersleri ara sıra anlayabildiklerini vurgulamışlardır. Bunun en önemli sebebi çocukların Türkçeye, eğitim müfredatını anlayacak ölçüde dil hakimiyetlerinin olmayışından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte her 10 çocuktan 5'inin Türkçe dil becerileri okuldaki dersleri anlayacak düzeydedir.

Dikkate değer bir veri de öğretmenlerle yapılan görüşmelerde özellikle de erkek çocuklarının okuldan sonra veya yaz dönemlerinde çalıştığına ilişkin eleştirilerdir. Öğretmenlere göre, çocukların aile geçimine katkı sağlayabilmek için çalışmalarının okullaşma oranları üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Çalışan erkek çocuklarının büyük bir kısmı okula kayıtlı olsalar dahi, dersleri düzenli olarak takip edememekte ve sık sık devamsızlık yapmaktadır. Bu nedenle de uyguladığımız ölçeğe çocukların işgücüne katılımıyla ilgili bazı sorular eklenmiştir. Görüşme yapılan göçmen çocukların büyük bir çoğunluğu ailelerinin ekonomik durumlarını orta halli olarak nitelendirse de çocukların bir kısmının aile bütçesine katkı sağlayabilmek için kuaför, terzi, restoran ve tekstil atölyeleri gibi küçük ölçekli işlerde çalıştıkları gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan her 10 çocuktan 3'ü okul dışında ailesine katkı sağlamak amacıyla çalıştığını, her 10 çocuktan 3'ü ise zaman zaman çalıştığını ifade etmiştir. Çalışan çocukların cinsiyet dağılımları incelendiğinde araştırmaya katılan kız çocuklarının %11,76'sının; erkek çocuklarının ise %60,53'ünün çalıştığı tespit edilmiştir. Araştırmada çocukların kendi kendilerine yeterli bireyler olup olmadıkları ile ilgili bir öz değerlendirme yapmaları da istenmiştir. Eğitim sisteminin öz güven inşasına katkısı analiz edilirken; aynı zamanda çalışma hayatında olmanın çocuklar üzerindeki psikolojik etkileri de analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların %59,6'sı kendi işlerini halledebilecekleri bir olgunluğa ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Akademik başarı bağlamında çocukların %60,6'sı okulda verilen ödevleri düzenli olarak yaptığını ifade ederken, %32,3'ü bazen yapabildiğini belirtmiştir. Çocuklarla gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde büyük bir

³¹ Snow 1993.

³² Portes ve Rumbaut 2001.

çoğunluğun dil hakimiyeti gerektirmeyen matematik gibi sayısal derslerdeki ödevleri kolaylıkla yaptıklarını, sözel derslerde verilen ödevleri ise konuyu derste yeterince kavrayamadıklarından dolayı yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Suriyeli çocukların sayısal derslerde, sözel derslere göre daha başarılı olduklarını söylemek mümkündür. Bu manada okul yönetimleri ve ailelerin de içinde yer aldığı akademik başarıyı artırıcı projelere ihtiyaç duyulduğu tartışılmazdır.

Cinsiyet ve Dayanıklılık Düzeyi

Dayanıklılık düzeyinin cinsiyet ile olan ilişkisi bağlamında kız ve erkek göçmen çocuklarının ifadeleri ayrı ayrı tasnif edilmiş ve kız çocuklarının eğitim sistemine katılımının sosyal uyum sağlama ve dayanıklılık becerisini geliştirmede daha etkili kullandığı görülmüştür. Nitekim okulda başarılı olmanın kendileri için çok önemli olduğunu düşünen kız çocuklarının oranı %95,7 iken erkek çocuklar için bu oran %73,1'dir. Araştırmada cinsiyetler arasında ortaya çıkan bir başka önemli bulgu da ebeveynlerin çocukların eğitimine gösterdikleri ilgilinin kız ve erkek çocuklar özelinde farklılaşmasıdır. Buna göre, kız çocukların %74,5'i, ebeveynlerinin okulda verilen ödevleri kontrol edip takibini yaptığını ifade ederken, bu oran erkeklerde %30,3'e düşmektedir. Kız çocuklarının erkek çocuklarla kıyaslandığında okulun kendilerine kazandırdıkları becerilerden, pratik hayatta daha fazla istifade ettikleri belirlenmiştir. Buna göre okulda öğrendiklerinin kendisi ve ailesi için faydalı olduğunu düşünen kız çocuklarının oranı %83 iken, aynı oran erkek çocuklar için %63,5 olarak tespit edilmiştir. Benzer bir biçimde Türkiye'de okulda aldıkları eğitimin karşılaştıkları problemlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olduğunu düşünen kız çocuklarının oranı %74,5 iken, erkek çocukları için bu oran %55,8'dir.

Kız çocukları, okulda edindikleri becerileri ailelerine yardımcı olma noktasında erkek çocuklarına oranla daha etkili kullanmaktadırlar. Okulda aldığım eğitim sayesinde aileme yardımcı olabiliyorum diyen kız çocuklarının oranı %80,9 iken, erkek çocuklarının oranı %65,4'tür. Kız çocuklarının %71,1'i kardeşlerine derslerinde yardımcı olabildiklerini belirtirken, aynı oran erkek çocukları için %46,2 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla eğitim hayatında yer almak kız çocuklarına toplumsal hayata katılmaları noktasında fırsat eşitliği sunarken aynı zamanda sosyal maliyeti de arttırmaktadır. Bu manada kız çocukları okul ve ev sahibi ülkenin toplumsal yapısına daha hızlı uyum sağlarken, aynı zamanda hane halkı içindeki diğer bireylerin de sosyal uyumlarına katkı sağlayarak erkeklere oranla daha fazla sorumluluk üstlenen sosyal ajanlar olarak yer almaktadır. Bunun dışında dayanıklılık geliştirme bağlamında, kız çocuklarını erkek çocuklara göre daha avantajlı kılmakta ve eğitim sistemi içerisinde yer almayı meşrulaştırmaktadır.

Gerçekleştirilen görüşmelerde bazı kız çocukları, ailelerinin okula gitmemeleri yönünde kendilerine baskı yaptığını ifade etmiş, ancak iyi bir eğitim almanın halihazırda yaşadıkları hayatı değiştirebilecekleri tek yol olduğunu düşündüklerinden kendilerine uygulanan baskılara rağmen eğitim hayatına devam ettikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle, kız çocuklarının iyi bir eğitim almasının, aile içi bağımlılık ilişkilerini normalleştirmesi dışında, kendilerini özgür hissedebilecekleri ve herhangi bir baskıya maruz kalmadan bağımsız hareket edebilecekleri bir alan açtığı için önemsenmelidir. Nitekim gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde, kız çocuklarının dayanıklılıklarını, bağımsız olmak ve özgür hareket etmekle özdeşleştirdikleri saptanmıştır.

Araştırmacılar tarafından ilk kodlama işlemi ve analizi yapılırken kız ve erkek öğrenciler arasında bazı farklılıkların da olduğu görülmüştür. Buna göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere nazaran kendilerini dayanıklı hissedebilmesinde, ebeveynleri tarafından destek ve takdir görmenin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrenciler, yaşadıkları güçlükler karşısında ebeveynlerinin tesellisine ve dini inançlarına sığınmaktadırlar. Erkek öğrencilerin dayanıklılığını şekillendiren öncelikli konular arasında ise gelir getirici bir işle meşgul olmak, meslek sahibi olmak ve aileye yardım etmek gibi hususlar yer almaktadır. Zira göç sonrası süreçlerde kız öğrenciler

kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmek için bir yetişkinin desteğine ihtiyaç duyarken, erkek öğrencilerin aile ve arkadaşlarına yardım etmelerinin dayanıklılıklarını geliştirdiği bulgularına ulaşılmıştır. Erkek çocuklar ailelerine ve çevrelerine maddi ve manevi destek olmayı öncelerken; kız çocukları için okul içinde akran gruplarıyla iyi ilişkiler kurmak, dersleri anlamak ve öğretmenleri tarafından takdir edilmek oldukça önemlidir. Bu manada kız çocuklarının kendilerini dayanıklı hissedebilmeleri için temel ihtiyaçlar arasında yer alan güvenlik ihtiyacı, sevgi ihtiyacı ve saygı ve takdir ihtiyacı ön planda iken erkek öğrenciler için aileye destek olmak ve meslek sahibi olmanın daha önemli olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Suriyeli göçmen çocukların eğitim süreci içerisindeki dayanıklılıklarını ölçmeyi hedefleyen bu çalışma Michael Ungar'ın dayanıklılık tanımı referans olarak yürütülmüş ve göçmen öğrencilerin kendileri için sunulan kaynaklardan yararlanabilme, kaynaklara erişim kapasitesine sahip olma ve bu kaynaklara erişebilmek için gerekli müzakere süreçlerine başvurması üzerinden ele alınmıştır. Bu manada göçmen öğrencilere sunulan eğitim imkanlarından yararlanma beceri ve kapasitesi, bir dayanıklılık parametresi olarak kullanılmıştır. Zira dayanıklılık kavramı, göçmen öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları zorlu hayat şartlarında pozitif yönlü çıktılar üretip üretmediklerini belirlemede önemli bir gösterge ve analiz biçimidir. Bununla birlikte veri üretiminde göçmen çocukları, göç tecrübesinin bir mağduru olarak değil, kendi hayatlarının öznesi olan aktif bireyler olarak görülmüş ve değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın bulguları kapsamında, çocukların dayanıklılık geliştirmelerine katkı sağlayan koruyucu faktörler; çocukların eğitim sistemi içinde yer almaları, eğitimci desteği ve ilgisi, aile/ebeveyn desteği, bireysel motivasyonlar ve çocukların eğitim hayatı içinde olmalarını teşvik eden toplumsal/sosyal destek mekanizmaları olarak tespit edilmiştir. Bunun dışında göçmen çocuklarının dayanıklılıklarının, kendi ülkelerinin toplumsal yapısı ve ev sahibi ülkenin toplum yapısı arasındaki müzakere süreçlerine bağlı olduğu görülmüştür. Müzakere süreçlerine en anlamlı örnek ise göçmen çocuklarının kendi kültürel kodları ve değerlerini ev sahibi ülkeye benimsetme çabalarıdır. Diğer bir ifadeyle göçmen çocukların okula kendi kültürel aidiyetiyle ilişkili bir nesne veya kıyafetle gelip, eğitim gördüğü sınıfta yaşadıkları gerginliklerdir. Bu manada okul veya sınıfındaki diğer çocukların göçmen çocuğun aidiyetine ve sahip olduğu kimliğe saygı göstererek herhangi bir tepki göstermemesi müzakere sürecinin sona erdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Örnek grubunu oluşturan göçmen çocukların %63,6'sı istisnai dayanıklı, %34,4'ü yüksek dayanıklı ve %2'si orta düzey dayanıklı olarak tespit edildiği bulgu, sosyal uyum süreci içerisinde eğitim sisteminin rolünü belirginleştiren bir veri olarak oldukça önemlidir. Nitekim araştırmaya katılan her 10 çocuktan 6'sı istisnai bir dayanıklılığa sahiptir. Bu da Suriyeli çocukların eğitim sisteminde yer almalarının sosyo-psikolojik dayanıklılıkları üzerindeki olumlu etkiyi gözler önüne sermektedir. Ancak dayanıklılığı belirleyen diğer öğretmen, okul ortamı ve diğer sosyal ilişki biçimleri olmaksızın bu verilerin değişme ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Bu manada eğitim imkanlarına erişememe ve göçmen çocuk işçiliği dayanıklılık sürecini olumsuzlayan bir etkidir. Cinsiyet özellikleri bağlamında ise kız öğrencilerin eğitim sistemi içerisinde daha istekli olması ve eğitim fırsatlarına ulaşmayı bir kurtarıcı görmeleri genel bir durum ve fırsat eşitliğinin önemini yansıtan bir sonuçtur.

Araştırmamızın sonuçları bağlamında dayanıklılık sürecinin şekillenmesinde sosyal çevre koşulları mutlaka dikkate alınması gereken bir hususiyet olarak yer almıştır. Nitekim aile ve okul ortamı farklı oranlarda dayanıklılık sürecini belirlemede ve rol oynamaktadır. Bu nedenle göçmen çocuk ailelerinin katılacağı veli toplantıları, bilgilendirme toplantıları ve seminer gibi etkinlikler dayanıklılık sürecini besleyen faaliyetler olarak ön plana çıkmıştır. Benzer biçimde göçmen çocukların akademik başarılarını artırmaya yönelik eğitim materyallerinin

daha anlaşılabilir hale dönüştürülmesi, derslik başına düşen öğrenci sayılarının azaltılması, göçmen çocukların spesifik ihtiyaçlarına cevap verebilir olma ve göçmen çocuklarda görülen şiddet eğilimlerini azaltıcı çalışmaların yapılmasının bir gereklilik olduğu görülmüştür. Yine akademik başarı gösteremeyen göçmen çocuklar için; ek ders telafileri yapma, okula devamsızlık eden çocukların sorunlarına yönelik projeler geliştirme, göçmen aileler için farkındalık artırıcı çalışmalar yürütme, sınıf için uyumsuzlukların ortadan kaldırılması, okullardaki rehberlik servislerinin kapasitesinin artırılması ve çocuk işçiliği ile mücadele konuları göçmen çocukların dayanıklılıklarını artırıcı önlemler olarak düşünülebilir.

Araştırmamız sonuçlarına yansıyan diğer önemli bir bulgu erken yaş evlilikleridir ve okullaşma oranını olumsuz yönde etkilemektedir. Nitekim kültürel olarak 18 yaş altı evliliklere imkan tanıyan kültürel kodlar, göçmen çocukların eğitim hayatını yarım bırakmasına yol açmakta ve eğitim imkanlarına ulaşmak anlamsız bulunabilmektedir³³. Çoğunlukla maddi imkansızların beslediği bu özellik, eğitim sistemindeki aksaklıklar, stratejik yetersizlikler ve yanlış uygulamalarla pekişmekte ve okullaşma oranını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda Suriyeli Çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi (PİKTES) projesine Türk ve Suriyeli aileleri kaynaştırma modülünün eklenmesinin olumlu sonuçlar ortaya çıkartacağı öngörülmektedir. Bunun dışında Suriyeli çocukların okula devamlılıkları daha dinamik bir izleme-takip sistemi ile önleyici programlar geliştirilebilir. Nitekim PİKTES projesi kapsamında göçmen çocuklara yönelik bir dizi faaliyet gerçekleştirilse de, sınıf içi gerginliklerin ve uyumsuzlukların yaşanmakta olduğu mülakatlarımıza yansımıştır.

Dikkate alınması gereken diğer bir husus aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kalan ve bu yüzden de akademik başarıları beklenen düzeyde olmayan çocukların akademik başarılarının artırılması için okul idarelerine önemli sorumlulukların düştüğüdür. Nitekim öğretmenlerle yapılan görüşmelerde, aile bütçesine katkı sağlamak için çalışan çocukların akademik başarılarının düşük olduğu, çalışan çocukların eğitim imkanlardan yeterince faydalanamadıkları yüksek düzeyde belirtilen bir sonuçtur. Dolayısıyla göçmen çocuk işçiliği, eğitim sistemi içinde dayanıklılık geliştirmelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Suriyeli göç gruplarına yönelik önyargılar göçmen çocukları da etkilemekte ve okul başarısını olumsuzlayan bir etken olarak rol oynamaktadır. Bazı göçmen çocukların akran zorbalığı yüzünden Türk arkadaşlarıyla iyi geçinemedikleri, ders başarısızlıkları, giyimleri, yedikleri yemekler ve dil becerisi eksiliği nedeniyle kaldığı sınırlı iletişim durumu üzerinde düşünülmesi gereken bir sonuçtur.

Bu sorunların dışında göçmen çocukların okulda dayanıklılık geliştirmesinin en önemli göstergelerinden biri akademik başarılarının yüksek olmasıdır. Çocukların %40,4'ü okulda öğretilen dersleri iyi anladığını ifade etmiş; %35,4'ü ise dersleri ara sıra anlayabildiklerini vurgulamışlardır. Bunun en önemli sebebi çocukların Türkçeye eğitim müfredatını anlayacak ölçüde hakim olmayışlarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, çocukların okulda dayanıklılık geliştirmelerinin önündeki en önemli engellerden birinin dil bariyeri olduğu açıktır ve dil bariyeri, Suriyeli çocukların eğitim sistemi içinde dayanıklılık geliştirmelerine engel bir faktör olarak yer almaktadır. Nitekim görüşme sağlanan çocuklar her ne kadar araştırma kapsamında kendilerine yöneltilen soruların Türkçelerini anlayabilseler de, kendilerini ifade etmelerinde sıkıntı yaşadıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla çocukların günlük hayatta kullandıkları dilden ziyade akademik dile hakim olmadıkları dikkate alınması gereken bir husustur. Zira görüşme sağlanan çocukların akademik başarıları her ne kadar yeterince yüksek olmasa da, çocukların eğitim hayatından beklentileri oldukça fazladır.

Çocukların dayanıklılık skorlarının, ebeveynlerin eğitim seviyeleri ve çocukların eğitim sisteminde geçirdikleri süre ilişkisi bağlamındaki sonuçlar diğer önemli bir noktadır. Dayanıklılık skorlarına göre ebeveynlerin genel

³³ Kolukirik ve Özcan 2019, 197.

eğitim durumu incelendiğinde istisnai dayanıklılığa sahip olan çocukların ebeveynlerinin %23,74'ü ortaokul mezunu, %15,15'i ise lisans mezunu olan ebeveynlerden oluşmuştur. Lise, ön lisans ve lisans mezunu olan ebeveynlerin çocuklarının sadece istisnai ve yüksek dayanıklılığa sahip olan ebeveynlerden oluşması ise oldukça dikkat çekicidir. Zira bu veriler, sadece yüksek eğitim almış ebeveynlerin çocuklarının yüksek ve istisnai bir dayanıklılığa sahip olduğunu göstermektedir. Çocukların eğitim hayatında geçirdikleri süreye göre dayanıklılık skorlarının ilişkisinde ise çocukların 3. ve 5. yılın sonunda geliştirdikleri orta düzey dayanıklılık dikkat çekicidir. En yüksek istisnai ve yüksek dayanıklılık oranı 5. yılın sonunda tespit edilmiştir. Bu manada eğitimde geçen süre uzadıkça çocukların dayanıklılık skorlarının belli bir ölçüde yükseldiği görülmüştür.

Araştırmaya katılan çocukların cinsiyetlerine göre dayanıklılık skorları incelendiğinde ise, sadece kız çocuklarının orta düzey dayanıklılığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Yüksek dayanıklılık skoruna sahip olan öğrencilerin %70,6'sı erkek öğrencilerden, %29,4'ü kız öğrencilerden, istisnai dayanıklılık skoruna sahip olan öğrencilerin %44,4'ü erkek öğrencilerden, %55,6'sı kız öğrencilerden oluşmaktadır. Yüksek dayanıklılık düzeyinde erkek çocukların kız çocuklara göre daha dayanıklı, istisnai ve orta dayanıklılıkta ise kız çocukların erkek çocuklara göre daha dayanıklı olduğu bulgulanmıştır. Ancak kız çocuklarının her düzeyden dayanıklılık skoruna sahip olmalarının erkek öğrencilere oranla eğitim sistemine daha hızlı uyum sağlamalarına yardımcı olduğu ve eğitim imkanlarından erkeklere oranla daha fazla yararlandığı söylenebilir.

Sonsöz olarak; eğitim sistemi içerisinde yer almanın göçmen çocukların dayanıklılık geliştirmelerine katkı sağladığı ve sosyal uyumu kolaylaştırdığı söylenebilir. Ancak göçmen çocukların kendini güvende hissetmesi, özgüven sahibi olması, uygun sosyal ve fiziki çevre şartlarına sahip olması ve geleceğe ilişkin tasavvurları dayanıklılık geliştirmedeki bireysel faktörler olarak değerlendirilmelidir. Bu manada büyük bir Suriyeli göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye'deki göçmen çocukların eğitiminde; dil beceri düzeylerinin artırılmasına, ebeveyn ve öğretmen ilgisine, okul ortamlarına, akademik başarı oranlarına ve izlenebilir bir ölçme ve değerlendirme sisteminin kurulmasına ihtiyaç duyulduğu düşünölmektedir. Bunun dışında dayanıklılığa etki eden mikro düzeydeki sosyolojik yeni çalışmaların, farklı kimlik ve költürlere ilişkin uygulamalarla dayanıklılık çalışmalarına katkı sağlayacağı ve geleceğini şekillendireceği düşünölmektedir.

Kaynakça

- Abualkibash, S. K. & Rodriguez, M. J. (2015). Psychological Resilience among Palestinian School Students: An Exploratory Study in the West Bank. *International Humanities Studies*, 2, 1-20.
- Anthony, E. J. (1987). Children at High Risk for Psychosis Growing Up Successfully. E. J. Anthony, & B. J. Cohler, (in), *The Invulnerable Child* (s. 147-184). New York: NY: Guilford.
- Benson, P. L., Leffert, N., Scales, P. C., & Blyth, D. A. (1998). Beyond the “Village” Rhetoric: Creating Healthy Communities for Children and Adolescents. *Applied Developmental Science*, 2(3), 138-159.
- Blyth, D. A. & Leffert, N. (1995). Communities as Contexts for Adolescent Development: An Empirical Analysis. *Journal of Adolescent Development*, 10(1), 64-87.
- Cameron, G. & Cadell, S. (1999). Fostering Empowering Participation in Prevention Programs for Disadvantaged Children and Families: Lessons From Ten Demonstration Sites. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 18(1), 105-121.
- Cowen, E. L. & Work, W. C. (1988). Resilient Children, Psychological Wellness, and Primary Prevention. *American Journal of Community Psychology*, 16(4), 591-607.
- Daniel, B. (2010). Concepts of Adversity, Risk, Vulnerability and Resilience: A Discussion in the Context of the ‘Child Protection System’. *Social Policy & Society*, 9(2), 231-241.
- Frankenberger, T., Mueller, M., Spangler, T., & Alexander, S. (2013). *Community Resilience: Conceptual Framework and Measurement Feed the Future Learning Agenda*. Rockville, MD: Westat: USAID.
- Garmezy, N. (1991). Resiliency and Vulnerability to Adverse Developmental Outcomes with Poverty. *American Behavioral Scientist*, 34(4), 416-30.
- Garmezy, N. (1994). Reflections and Commentary on Risk, (in), *Stress, Risk, and Resilience in Children and Adolescents: Processes, Mechanisms, and Interventions* (s. 1-19). New York: Cambridge University Press, New York.
- Ghannam, R. T. & Thabet, A. (2014). Effect of Trauma Due to War on Dissociative Symptoms and Resilience Among Palestinian Adolescents in the Gaza Strip. *The Arab Journal of Psychiatry*, 25(2), 107-118.
- Gilbert, N. (2001). *Research, Theory and Method. Researching Social Life*, Sage Publication.
- Greene, R. R. (2001). *Resiliency: An Integrated Approach to Practice, Policy, and Research*. Washington DC: National Association of Social Workers Press.
- Grizenko, N. & Fisher, C. (1993). Review of Studies of Risk and Protective Factors for Psychopathology in Children. *Canadian Journal of Psychiatry*, 37(10), 711-721.

- Haskett, M. E., Nears, K., Ward, C. S. & McPherson, A. V. (2006). Diversity in Adjustment of Maltreated Children: Factors Associated with Resilient Functioning. *Clinical Psychology*, 26(6), 796–812.
- Hawkins, J. D. & Catalano, R. F. (1992). *Communities that Care: Action for Drug Abuse Prevention*. San Francisco, CA: US: Jossey-Bass.
- Kaplan, H. B. (1999). Toward an Understanding of Resilience. (in) *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* (17-84). New York : Kluwer/Plenum.
- Kolukırrık, S. (2017). “Türkiye’deki Suriyelilerin Toplumsal Etkisi ve Sosyolojik Görünümü: Kocaeli İli Örneği”, *Innovation and Global Issues in Social Sciences*, Antalya, 27 Nisan - 29 Ekim, 1128-1241.
- Kolukırrık S. & Özcan N. (2019). “Farklılık ve Farkındalık Ekseninde Suriyeli Gocmen Nüfusun Sosyolojik Özellikleri: Payas İlçesi Örneği”, *Goc Dergisi*, Vol.6, 191-212.
- Lee, T. Y., Cheung, C. K., & Kwong, W. M. (2012). Resilience as a Positive Youth Development Construct: A Conceptual Review. *The Scientific World Journal*, 2-9.
- Leech, N. L. ve Onwuegbuzie, A. J. (2009). A Typology of Mixed Methods Research Designs, Quality and Quantity, V.43, Issue 2, 265–275
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. & Backer, B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543–562.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary Magic. Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S. (2007). Resilience in Developing Systems: Progress and Promise as the Fourth Wave Rises. *Development and Psychopathology*, 19(3), 921-930.
- Masten, A. S., Best, K. M. & Garmezy, N. (1990). Resilience and Development: Contributions from the Study of Children who Overcome Adversity. *Development and Psychopathology*(2), 425-444.
- Murphy, L. B. & Moriarty, A. E. (1976). *Vulnerability, Coping and Growth: From Infancy to Adolescence*. New Haven: Yale University Press.
- Panter-Brick, C., Hadfield, K., Dajani, R., Eggerman, M., Ager, A., & Ungar, M. (2018). Resilience in Context: A Brief and Culturally Grounded Measure for Syrian Refugee and Jordanian Host-Community Adolescents. *Child Development*, 89(5), 1803-1820.
- Porterfield, K., Akinsulure-Smith, A. M., Benson, M. A., Betancourt, T., & Ellis, B. H. (2010). *Resilience & Recovery After War: Refugee Children and Families in the United States*. New York: City University of New York.

- Portes, A. & Rumbaut, R. G. (2001). *Legacies: The Story of the Immigrant Second Generation*. Berkeley: CA: University of California Press.
- Rae-Grant, N., Thomas, B. H., Offord, D. R. & Boyle, M. H. (1989). Risk, Protective Factors, and the Prevalence of Behavioral and Emotional Disorders in Children and Adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 28(2), 262-268.
- Rutter, M. (1979). Protective Factors in Children's Responses to Stress and Disadvantage. (in) *Primary Prevention of Psychopathology: Social Competence in Children* (s. 49-74). Hanover: University Press of New England.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric Disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147(6), 598-611.
- Sameroff, A. J. & Seifer, R. (1983). Familial Risk and Child Competence. *Child Development*, 54(5), 1254-1268.
- Scales, P. C. & Leffert, N. (1999). *Developmental Assets: A Synthesis of the Scientific Research on Adolescent Development*. Minneapolis: Search Institute.
- Snow, C. E. (1993). Families as Social Contexts for Literacy Development. (in) *The development of literacy through social interaction* (s. 11-24). San Francisco: CA: Jossey-Bass.
- Ungar, M. (2005). Introduction: Resilience Across Cultures and Contexts. *Handbook for Working with Children and Youth: Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts* (s. xv–xxxix). Thousand Oaks : CA: Sage.
- Ungar, M. (2008). Resilience Across Cultures. *British Journal of Social Work*, 38, 218-235.
- Werner, E. (1995). Resilience in Development. *Current Directions in Psychological Science*, 4(3), 81-85.
- Werner, E. E. (1989). High-risk Children in Young Adulthood: A Longitudinal Study from Birth to 32 Years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(1), 72-81. 308.
- Werner, E. E. & Smith, R. S. (1982). *Vulnerable but Invincible: A Longitudinal Study of Resilient Children and Youth*. New York: McGraw-Hill.
- Windle, M. (1992). A Longitudinal Study of Stress Buffering for Adolescent Problem Behaviors. *Developmental Psychology*, 28(3), 522-530.
- Wolkow, K. E. & Ferguson, H. B. (2001). Community Factors in the Development of Resiliency: Considerations and Future Directions. *Community Mental Health Journal*, 37(6), 489-498.